

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.01

Олена ПАСЕЧНИК

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права, Національний університет «Одеська юридична академія», вул. Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна, 65009

ORCID: 0000-0002-2032-1851

DOI: 10.32782/LST/2023-2-9

Бібліографічний опис статті: Пасечник, О. (2023). Щодо питань розвитку окремих компонентів міжнародної правосуб'єктності. *Law. State. Technology*, 2, 57–63, doi: 10.32782/LST/2023-2-9

ЩОДО ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ОКРЕМИХ КОМПОНЕНТІВ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Проблеми міжнародної правосуб'єктності завжди займали й сьогодні займають чільне місце у науці міжнародного права. І це цілком природно, оскільки міжнародне право регулює відносини між суб'єктами міжнародного права, коло яких, з огляду на пов'язаність з найважливішими політичними явищами міжнародного життя різних епох, не залишалося незмінним.

Значення міжнародної правосуб'єктності полягає по суті в наступному: 1) це властивість, яку суб'єкти міжнародного права набувають в силу міжнародно-правових норм; 2) вона є не лише юридичною, а й суспільно-політичною властивістю суб'єкта міжнародного права; 3) вона базується на свободі волі конкретного суспільно-політичного утворення на міжнародній арені; 4) вона виражає юридичну здатність суб'єктів міжнародного права самостійно здійснювати свої права та обов'язки та забезпечувати їх виконання.

Міжнародна правосуб'єктність виступає як необхідна передумова участі у міжнародних правовідносинах. Виходячи із загальної теорії права, суб'єкти конкретних міжнародних правовідносин здійснюють певні міжнародні права та виконують відповідні обов'язки, що становлять юридичний зміст таких правовідносин. А оскільки носіями прав та обов'язків за міжнародним правом можуть бути лише його суб'єкти, відповідно, учасниками (суб'єктами) міжнародних правовідносин можуть бути лише носії міжнародної правосуб'єктності.

Сучасний стан міжнародних відносин безперечно свідчить на користь тенденцій, що набирають оберти, які полягають у розширенні кола носіїв міжнародної правосуб'єктності в результаті не тільки охоплення міжнародно-правовим регулюванням нових сфер міжнародного співробітництва і внутрішньодержавних відносин, але і все більш впевненим поширенням нерегулятивного впливу норм міжнародного права.

Ключові слова: міжнародні відносини, міжнародні організації, міжнародне право, міжнародна правосуб'єктність, суб'єкти міжнародного права, сучасна держава.

Olena PASECHNYK

PhD in Law, Associate Professor at the Department of International and European Law, National University "Odesa Law Academy", Fontanska doroha str., 23, Odesa, Ukraine, 65009

ORCID: 0000-0002-2032-1851

DOI: 10.32782/LST/2023-2-9

To cite this article: Pasechnyk, O. (2023). Shchodo pytan rozvytku okremykh komponentiv mizhnarodnoi pravosubiektnosti [Regarding issues of development of individual components of international legal personality]. *Law. State. Technology*, 2, 57–63, doi: 10.32782/LST/2023-2-9

REGARDING ISSUES OF DEVELOPMENT OF INDIVIDUAL COMPONENTS OF INTERNATIONAL LEGAL PERSONALITY

The problems of international legal personality have always occupied and today occupy a prominent place in the science of international law. And this is quite natural, since international law regulates relations between subjects of international law, the circle of which, given the connection with the most important political phenomena of international life of different eras, did not remain unchanged.

The meaning of international legal personality is essentially the following: 1) it is a property that subjects of international law acquire by virtue of international legal norms; 2) it is not only a legal, but also a socio-political

property of the subject of international law; 3) it is based on the freedom of will of a specific socio-political entity in the international arena; 4) it expresses the legal ability of subjects of international law to independently exercise their rights and obligations and ensure their fulfillment.

International legal personality acts as a necessary prerequisite for participation in international legal relations. Based on the general theory of law, the subjects of specific international legal relations exercise certain international rights and perform the corresponding duties that constitute the legal content of such legal relations. And since the bearers of rights and obligations under international law can only be its subjects, accordingly, only bearers of international legal personality can be participants (subjects) of international legal relations.

The current state of international relations definitely points in favor of the trends that are gaining momentum, which consist in the expansion of the circle of carriers of international legal personality as a result of not only the coverage of new spheres of international cooperation and intrastate relations by international legal regulation, but also the increasingly confident spread of the non-regulatory influence of norms international law.

Key words: international relations, international organizations, international law, international legal personality, subjects of international law, modern state.

Актуальність проблеми. Одним з ключових питань, яке, певним чином, стало поштовхом розвитку наукових досліджень у сфері міжнародного права є проблема загальнотеоретичного визначення природи суб'єктів сучасного міжнародного права та компонентів їх правосуб'єктності. Нажаль, навіть і зараз, остаточної, загальнотеоретичної та збалансованої відповіді на таке питання не має. Більш того, революційні метаморфози сучасного інформаційно-комунікаційного світу, додають новітні виклики до вказаної проблематики.

Проблеми міжнародної правосуб'єктності завжди займали й сьогодні займають чільне місце у науці міжнародного права. І це цілком природно, оскільки міжнародне право регулює відносини між суб'єктами міжнародного права, коло яких, з огляду на пов'язаність з найважливішими політичними явищами міжнародного життя різних епох, не залишалося незмінним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми розвитку окремих компонентів міжнародної правосуб'єктності стали предметом наукових досліджень А. Колодія, С. Погребняка, О. Уварової. Спеціальним дослідженням у сфері міжнародного публічного права присвячені праці Л. Галенської, О. Луткової, Л. Новікової, А. Сибатян. Чимало окремих компонентів зазначеної проблеми залишає визначення системи нормативного закріплення в міжнародному праві актуальними.

Частково проблему міжнародної правосуб'єктності досліджувала О. Київець, соціологію норм права, та, в тому числі, норм міжнародного права розглядала І. Музика, окремі сторони досліджуваної проблеми розкрито у працях В. Буткевича, О. Буткевич, В. Денисова, О. Задорожного, В. Мицика, О. Мережка, Л. Тимченка та ін.

Мета дослідження – розкрити історичні засади та сучасні тенденції розвитку окремих компонентів міжнародної правосуб'єктності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правосуб'єктність зазвичай розуміється як здатність бути, використовуючи традиційну антропоморфну термінологію, «носієм юридичних прав та обов'язків». Це поняття часто пов'язане з філософією особистості і включає елемент «юридичної волі».

Правосуб'єктність є структуруючим інструментом у правових системах, не в останню чергу і в системі міжнародного права, оскільки вона вказує, які суб'єкти беруть участь або мають здатність брати участь у правових відносинах. Використовувана переважно як взаємозамінна з поняттям «суб'єкт права», «правосуб'єктність» є ознакою, що підтверджує юридичне існування (Січевлюк, 2020: с.128). Мати «суб'єктність» у міжнародному праві означає включення до міжнародно-правової системи як актора, означає підкорятися закону і мати право його використовувати (Буткевич, 2002: с. 294).

Термін «міжнародна правосуб'єктність» не є лише доктринальним. Він використовується і у міжнародно-правових документах. Наприклад, у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, 1970 року зафіксовано обов'язок кожної держави поважати правосуб'єктність інших держав (Декларація про принципи міжнародного права, 1970). У ст. 176 Конвенції ООН з морського права Орган наділяється міжнародною правосуб'єктністю, яка надається йому для здійснення функцій і досягнення його цілей (Конвенція ООН з морського права, 1980). У п. 1 ст. 4 Римського статуту Міжнародного кримінального суду встановлено, що цей суд має міжнародну правосуб'єктність (Римський статут Міжнародного кримінального суду, 1998).

Вникаючи у сутність міжнародної правосуб'єктності, ми цим усвідомлюємо природу суб'єкта міжнародного права, його конституючі

ознаки. Як загальна ознака всіх суб'єктів міжнародного права, міжнародна правосуб'єктність передбачає здатність таких суб'єктів підпорядковуватися чинним міжнародно-правовим нормам і брати участь у міжнародних правовідносинах – саме в цьому сенсі міжнародна правосуб'єктність стає критерієм як ідентифікації, так і відмежування суб'єктів міжнародного права, які розмежовуються за змістом правосуб'єктності.

Широко визнано, що міжнародна правосуб'єктність є поліструктурною за своїм складом і включає як основні компоненти міжнародну правоздатність, міжнародну дієздатність та міжнародну деліктоздатність. Відповідно, міжнародна правоздатність – це здатність володіти правами та виконувати обов'язки за міжнародним правом, міжнародна дієздатність – це здатність самостійно здійснювати права та обов'язки за міжнародним правом, міжнародна деліктоздатність – це здатність нести відповідальність за міжнародним правом.

Досить часто поняття міжнародної правоздатності ототожнюється з міжнародною правосуб'єктністю. Проте у кожній категорії суб'єктів міжнародного права правоздатність різна і визначається набором потенційних прав та обов'язків. У цьому сенсі важливо розрізнати правоздатність і правосуб'єктність: остання відображає здатність особи бути суб'єктом міжнародного права взагалі, тобто виступати як носій міжнародних прав та обов'язків. Кількість таких прав та обов'язків значення не має: достатньо мати (навіть потенційно) хоча б одне право або нести хоча б один обов'язок, щоб бути суб'єктом міжнародного права. У цьому полягає неподільність та універсальність міжнародної правосуб'єктності: вона одна для всіх суб'єктів, незалежно від їхнього статусу та ролі в системі міжнародних відносин, і не характеризує індивідуальні відмінності. Як не можна бути більшою чи меншою мірою суб'єктом права, так і не можна володіти більшою чи меншою мірою міжнародною правосуб'єктністю: вона єдина і неподільна, а відповідно, не має обсягу.

З іншого боку, міжнародна правоздатність відображає потенційний обсяг прав та обов'язків, носієм яких може бути той чи інший суб'єкт, і, отже, є *кількісною характеристикою* суб'єкта міжнародного права. А тому кожна категорія суб'єктів міжнародного права має правосуб'єктність різну і відображає їх видові особливості. Як зазначає В. Г. Буткевич, «обсяг реалізації міжнародної правосуб'єктності не є критерієм для визнання правосуб'єктності» (Буткевич, 2002: с. 303).

У цьому сенсі, якщо міжнародна правоздатність свідчить про юридичні рамки можливої поведінки особи, то правосуб'єктність як *якісна характеристика* відбиває не розміри цих рамок, а їх наявність. Міжнародна правоздатність означає здатність, чи можливість, вступати у правовідносини в межах тих прав і обов'язків, якими особа наділена, – а отже, неможливо мати міжнародну правоздатність, не будучи носієм міжнародної правосуб'єктності. Саме змішання зазначених категорій і призводить до того, що часом елементи правоздатності видаються за ознаки правосуб'єктності (як, наприклад, критерії суверенності, договірної правоздатності, участі у міжнародній нормотворчості).

Яскравою ілюстрацією цієї відмінності є положення п. 1 ст. 4 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, який встановлює, що «суд має міжнародну правосуб'єктність. Він також має таку правоздатність, яка може виявитися необхідною для здійснення його функцій та досягнення його цілей» (Римський статут Міжнародного кримінального суду, 1998). В наведеному положенні проводиться явне відмежування поняття правосуб'єктності як якісної характеристики, що не має обсягу, і правоздатності як кількісної характеристики, різної за своїм змістом.

Міжнародна дієздатність втілює активний початок статусу суб'єктів, що здійснюється у сфері реалізації прав та обов'язків, та іманентно пов'язана з міжнародною правоздатністю. У зв'язку з цим особливість міжнародного права полягає в неподільній єдності права та дієздатності, що відображає динамічне поняття суб'єкта міжнародного права.

Ще одним проблемним питанням розуміння міжнародної правосуб'єктності є співвідношення між нею та міжнародно-правовим статусом.

Для суб'єкта міжнародного права важлива не лише здатність володіти правами та обов'язками, а й реалізовувати свій міжнародно-правовий статус, який, крім прав та обов'язків, містить свободи суб'єкта, його законні інтереси тощо. Міжнародна правосуб'єктність характеризує правовий статус її носія, водночас вона є основою такого статусу і передумовою участі суб'єктів міжнародного права у міжнародних правовідносинах. Саме в правовому статусі суб'єкта міжнародного права відображені характер та обсяг міжнародної правосуб'єктності. Як підкреслює В. Г. Буткевич, «якщо за своїми свободами або законними інтересами суб'єкти міжнародного права є рівними чи майже рівними, то за колом суб'єктивних прав та юридичних обов'язків вони різні. Отже, навіть у рівних

між собою суб'єктів міжнародного права може бути (і найчастіше так воно і є) різний правовий статус» (Буткевич, 2002: с. 303). Сказане закріплено як прецедент у сучасному міжнародному праві. У консультативному висновку Міжнародного Суду ООН від 11 квітня 1949 р. зафіксовано, що «суб'єкти права тієї або іншої правової системи не є обов'язково ідентичними, оскільки йдеться про їхню природу або обсяг їхніх прав» (Римський статут Міжнародного кримінального суду, 1998).

Деякі вчені акцентують, що міжнародна правосуб'єктність – це лише юридична властивість, яка передбачає можливості суб'єкта мати права та їх реалізовувати, а не самі права (Лозинський, 2004: с. 381). При цьому справедливо наголошують, що правосуб'єктність полягає у здатності суб'єкта брати участь у правовідносинах, незалежно від його реальної участі в них. Проте, як слушно зауважує Д. Кулеба, «визнання за міжнародною правосуб'єктністю статусу юридичної властивості одразу вказує на те, що конкретні права та обов'язки суб'єкта належать до іншої категорії, а саме – до міжнародно-правового статусу» (Кулеба, 2010: с.76).

Показовою у цьому плані є теза В. Буткевича про те, що «для суб'єкта міжнародного права важлива не лише здатність володіти правами та обов'язками, а й реалізовувати свій міжнародно-правовий статус, який крім прав та обов'язків містить свободи суб'єкта, його законні інтереси тощо» (Буткевич, 2002: с. 303).

Розглядаючи міжнародну правосуб'єктність як особливу юридичну властивість, якісну міру характеристики суб'єкта, виділяють загальну правосуб'єктність, галузеву правосуб'єктність і спеціальну правосуб'єктність, але характеристика цих видів правосуб'єктності не збігається з положеннями загальної теорії права. Під загальною правосуб'єктністю розуміється здатність бути суб'єктами міжнародного права взагалі. Таку правосуб'єктність мають лише суверенні держави. Під галузеву правосуб'єктністю розуміється здатність бути учасниками правовідносин у певній галузі міжнародних відносин. Таку правосуб'єктність мають міжнародні міжурядові організації. Спеціальна правосуб'єктність – це здатність бути учасниками лише певного кола відносин у рамках окремої галузі міжнародного права. Спеціальну правосуб'єктність, на думку деяких авторів, мають, наприклад, фізичні особи і при цьому посилаються на Загальну декларацію прав людини 1948 року (ст. 6), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року (ст. 2) тощо.

У літературі з міжнародного права виділяють також первинну та похідну правосуб'єктність. Критерієм такої градації міжнародної правосуб'єктності вважають основу її виникнення. Наприклад, правосуб'єктність держав відносять до первинної, оскільки основою їхньої правосуб'єктності вважається суверенітет. Саме завдяки суверенітету держави є первинними, основними суб'єктами міжнародного права, а суверенітет, як відомо, визначається у науці як верховенство державної влади всередині країни та незалежність у міжнародних відносинах. Правосуб'єктність інших суб'єктів міжнародного права (державоподібних утворень, міжнародних міжурядових організацій, а іноді й націй та народів, які борються за своє звільнення) є вторинною, похідною, оскільки підставою їхньої правосуб'єктності є воля держав, які укладають договори про наділення будь-якого політико-територіального чи іншого утворення якістю суб'єкта міжнародного права (вільні міста, вільні території тощо). Підставою міжнародної правосуб'єктності міжнародних міжурядових організацій також вважається воля держав – членів міжнародної організації, що зафіксована в їх установчих актах.

Отже, значення міжнародної правосуб'єктності полягає по суті в наступному: 1) це властивість, яку суб'єкти міжнародного права набувають в силу міжнародно-правових норм; 2) вона є не лише юридичною, а й суспільно-політичною властивістю суб'єкта міжнародного права; 3) вона базується на свободі волі конкретного суспільно-політичного утворення на міжнародній арені; 4) вона виражає юридичну здатність суб'єктів міжнародного права самостійно здійснювати свої права та обов'язки та забезпечувати їх виконання.

Міжнародна правосуб'єктність виступає як необхідна передумова участі у міжнародних правовідносинах. Виходячи із загальної теорії права, суб'єкти конкретних міжнародних правовідносин здійснюють певні міжнародні права та виконують відповідні обов'язки, що становлять юридичний зміст таких правовідносин. А оскільки носіями прав та обов'язків за міжнародним правом можуть бути лише його суб'єкти, відповідно, учасниками (суб'єктами) міжнародних правовідносин можуть бути лише носії міжнародної правосуб'єктності.

Домінуюча роль в міжнародно-правовому спілкуванні відводиться державам. Саме вони визначають порядок, принципи та форми міжнародно-правової взаємодії. Головною передумовою міжнародної правосуб'єктності держави є її суверенітет. Такий суверенітет з'являється

у держави в момент її створення і зникає тоді, коли припиняє своє існування сама держава. Він не залежить від волі інших держав і не вимагає ніякого підтвердження.

Згідно з доктриною міжнародного права держави, що є федеративними, виступають на міжнародній арені як єдине ціле. Суб'єкти, що їх утворюють, самостійними суб'єктами міжнародного права не є, а тому укладені ними договори не регулюються міжнародним правом. Разом з тим органи федеративної держави можуть надавати своїм суб'єктам можливості здійснювати певні види міжнародної діяльності.

У конструкції міжнародної правосуб'єктності особливе місце займає проблема правового статусу міжнародних організацій, що є особливим видом суб'єктів міжнародного права, які не мають, з одного боку, суверенітету, але наділені, з іншого боку, особливими правами та обов'язками. Їх діяльність багато в чому похідна від діяльності держав, що їх створили, і механізмів створення.

З погляду міжнародного права, міжнародні організації мають особливий статус, і тому їхня правосуб'єктність також відрізняється від правосуб'єктності держав. Найперша й головна відмінність такої правосуб'єктності полягає в тому, що вона не ґрунтується на суверенітеті. Як суб'єкти міжнародного права, міжнародні організації є похідними відносно держав. Джерело їхньої компетенції багато в чому виходить із того договору чи статуту, який укладають при створенні такої організації зацікавлені держави. Такі організації діють у межах відповідних статутів. Цілі та завдання конкретних міжнародних організацій встановлені в їх установчих документах. Саме в них фіксуються цілі, права та обов'язки відповідних організацій. З цієї причини можна стверджувати, що правосуб'єктність міжнародних організацій є не лише похідною, а й функціональною. Відмовитися від цілей своєї діяльності або змінити їх довільно міжнародна організація не може. За неефективності відповідної діяльності міжнародна організація може припинити своє існування.

На сьогоднішній день у міжнародному праві виявляються нові тенденції, які полягають у розширенні кола його суб'єктів: певні елементи міжнародної правосуб'єктності мають фізичні особи (індивіди) та юридичні особи (транснаціональні корпорації). Чинні норми міжнародного права встановлюють у багатьох випадках рівність із традиційними суб'єктами міжнародного права (державами, міжнародними організаціями, державподібними утвореннями) також таких учасників міжнародних

відносин, як індивід, ТНК, нації та народи, що борються за незалежність. Ця тенденція розвитку міжнародної правосуб'єктності відображає, з одного боку, позитивний процес розширення кола суб'єктів міжнародного права, а, з іншого боку, негативні реалії дня сьогоднішнього, що виражаються в сплеску національно-етнічних конфліктів і пов'язаному з ним зростанні екстремістських, сепаратистських і навіть терористичних рухів, що прикриваються гаслами боротьби за незалежність та самовизначення. Цей аспект цієї тенденції розвитку міжнародної правосуб'єктності націй та народів, на наш погляд, свідчить про необхідність упорядкування та суворіших і чіткіших підходів щодо визнання їх у сучасних умовах суб'єктами міжнародного права.

Характеристики міжнародної правосуб'єктності для кожного з вищезгаданих нових акторів значною мірою відрізняються за правовими підставами виникнення та за її обсягом. При цьому очевидна різниця, що за вивченими комплексними правовими показниками індивід є «зрілішим» актором у порівнянні з транснаціональними корпораціями у своєму формуванні як суб'єкта міжнародного права.

Фактором утвердження міжнародної правосуб'єктності індивіда може бути як наукові висновки, так й аналіз міжнародної практики. Вже цілком очевидним є той факт, що людина бере участь у правовідносинах, що регулюються міжнародним правом безпосередньо. Особливо це стосується сфери реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків, які визнані на міжнародному рівні. Індивід може звертатися до універсальних комітетів з прав людини та регіональних міжнародних судових установ. Особливо при характеристиці індивіда як суб'єкта міжнародного права слід згадати, що він може бути притягнутий до кримінально-правової відповідальності.

О. В. Тарасов обґрунтував новий підхід до розуміння самої природи міжнародної правосуб'єктності як феномена, похідного від правосуб'єктності людини як такої. У своїй дисертації він наголошує, що «жодна інша юридична, релігійна, філософська й соціо-гуманітарна дисципліна, крім науки міжнародного права, не бере на себе сміливості спростовувати суб'єктність людини». І далі: «Поza фізичною особою світ права мертвий. У цьому основна ідея правової персонології. Саме людина є джерелом і носієм усієї правової реальності. Тільки фізичні особи вміють читати, тлумачити, розуміти нормативні тексти й діяти відповідно або невідповідно до нормативних вимог, тільки

шляхом притягнення до відповідальності конкретної фізичної особи, як зазначено у вирокі Нюрнберзького трибуналу, право може досягти своєї мети. Тому людина як фізична особа завжди є присутньою у якості сутнісної правової підстави в будь-якій правовій системі» (Тарасов, 2015: с.17).

Ще один обговорюваний суб'єкт сучасного міжнародного права – ТНК, діяльність яких вийшла за рамки національних державних кордонів та є потужним фактором розвитку міжнародних відносин.

Ситуацію з наданням ТНК статусу суб'єктів міжнародного права однозначно не вирішено. Загалом і в цілому, у відносинах з ними держави зберігають економічний суверенітет, хоча й можуть встановлюватися певні привілеї для діяльності ТНК для того, щоб не втратити інвесторів, які дозволяють підтримувати високий рівень економічного та політичного розвитку держав. Тенденція наділення ТНК елементами міжнародної правосуб'єктності (брати участь у міжнародних договорах, виступати у суді) очевидна, але імперативних норм їх правосуб'єктності немає. На нашу думку, за наявності розрізнених підстав як правових, так і практичних, у сучасному міжнародному праві ТНК виходять на якісно новий рівень розвитку, вступають у свого роду перехідний період, що дає підстави вважати наявність у ТНК елементів міжнародної правосуб'єктності.

В останні роки на переосмислення міжнародної правосуб'єктності вплинула постмодерністська філософія суб'єкта, одним із впливових напрямків якої є критика М. Фуко, що передбачає «смерть» сучасного суб'єкта – тобто автономного агента, який пізнає себе та відрізняється від влади настільки, наскільки вона здатна протистояти їй суверенно (Foucault, 1982: с. 777). Таким чином, юридична думка стикається з відходом від суб'єкта, що творить (тобто суб'єкта, який свідомо діє та загалом береться за відповідну точку в правовій думці про особистість) до постмодерністського сконструйованого суб'єкта.

Філософська дискусія про (пост)суб'єктивності викликала відновлення інтересу до основи правосуб'єктності та, як наслідок, уваги до інтерсуб'єктивності та етики в міжнародно-правовій думці (Nijman, 2007: с. 25).

«Пост-антропоцентрична» перспектива відкрила юридичну уяву для можливості міжнародної правосуб'єктності для тварин (D'Amato, 1991: с. 25), річок (Hutchison, 2016: с. 3) та екосистем з метою забезпечення захисту; а «постлюдська» перспектива привернула увагу юристів до мож-

ливості визначення точки атрибуції в мережах, а також у випадках прийняття рішень «автоматичними машинами» (такими як озброєні роботи) з метою встановлення юридичної відповідальності (Braidotti, 2013. с. 43). Як критика суб'єктивності може позначитись на переосмисленні правосуб'єктності у міжнародному праві, стане хвилюючим питанням у юридичній науці в найближчі роки.

У позитивному міжнародному праві, коли міжнародна правова система була переосмислена протягом останніх десятиліть міжнародним правом прав людини та міжнародним кримінальним правом, аргумент про індивіда як основного носія міжнародної правосуб'єктності, здається, стає ще міцнішим. Проте, визнаючи за фізичними особами статус суб'єктів міжнародного права, необхідно спеціально підкреслити, що індивіди мають його лише тому, оскільки це санкціоновано і визначено нормами міждержавних угод, які безпосередньо надають фізичним особам права чи покладають на них обов'язки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, як структуруюче поняття, «міжнародна правосуб'єктність» набула нової ролі. Виведене з очевидної наявності конкретних правоздатностей, прав чи обов'язків, які потім служать його ознаками, це поняття стало апостеріорним предикатом, який допомагає надати сенсу міжнародному праву, визначаючи, хто – так чи інакше – є його учасниками. Можна з упевненістю стверджувати, що формалізація міжнародної правосуб'єктності буде активною та динамічною. При цьому вона визначатиметься кількома ключовими факторами: взаємодією держав та нових суб'єктів міжнародного права, динамікою технологічного прогресу та змінами природних умов існування людства, а також традиційною взаємодією держав одна з одною.

Міжнародна правосуб'єктність, як складне та багатогранне явище, обумовлене загальними соціальними закономірностями, у тому числі тенденціями розвитку міжнародного права, не залишається незмінною протягом історичного розвитку міждержавної системи, відбиваючи еволюційні перетворення міжнародного права та суспільні потреби.

Сучасний стан міжнародних відносин безперечно свідчить на користь тенденцій, що набирають обертів, які полягають у розширенні кола носіїв міжнародної правосуб'єктності в результаті не тільки охоплення міжнародно-правовим регулюванням нових сфер міжнародного співробітництва і внутрішньодержавних відносин, але і все більш впевненим поширенням регулятивного впливу норм міжнародного права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / за ред. В. Г. Буткевича. Київ : Либідь, 2002. 608 с.
2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, 1970 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569?find=1&text=%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81
3. Конвенції ООН з морського права 1980 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14>
4. Кулеба Д. Міжнародна правосуб'єктність: теорія та її перспективи. *Альманах міжнародного права*. 2010. Вып. 2. С. 70–83.
5. Лозинський М. М. Міжнародне право. Друга частина. Загальні основи міжнародного права. *Антологія української юридичної думки*. В 10 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Т. 8 : Міжнародне право / Упорядники: В. Н. Денисов, К. О. Савчук; відп. редактор В. Н. Денисов. Київ : Видавничий Дім Юридична книга, 2004. 568 с.
6. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588
7. Січевлюк В. А. Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади) : монографія. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2020. 462 с.
8. Тарасов О. В. Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві : автореф. дис. докт. юрид. наук : 12.00.11 – міжнародне право / О. В. Тарасов. Харків, 2015. 40 с.
9. Braidotti R. *Posthuman*. John Wiley & Sons, 2013. 200 p.
10. D'Amato A., Chopra S.K. Whales: Their Emerging Right to Life. *The American Journal of International Law*. 1991. Vol. 85. No. 1. P. 21–62.
11. Foucault M. The Subject and Power. *Critical Inquiry*. 1982. Vol. 8. No. 4. P. 777–795.
12. Hutchison A. The Whanganui river as a legal person. *Alternative Law Journal*. 2016. Vol. 39. P. 179.
13. Nijman J. Paul Ricoeur and International Law: Beyond 'The End of the Subject' – Towards a reconceptualisation of international legal personality. *Leiden Journal of International Law*. 2007. Vol. 20. P. 25–64.

REFERENCES:

1. Butkevich V. G., Mytsik V. V., Zadorozhnyi O. V. (2002). *Miznarodne pravo. Osnovi teorii: Pidruchnik [International law. Basics of theory: Textbook]* / ed. V. G. Butkevich. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
2. Declaration on the principles of international law relating to friendly relations and cooperation between states in accordance with the Charter of the United Nations (1970). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569?find=1&text=%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81
3. United Nations Convention on the Law of the Sea (1980). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14>
4. Kuleba D. (2010) *Miznarodna pravosubektnist: teoriya ta ii perspektivy [International legal personality: theory and its prospects]*. Almanac of international law. Issue 2 [in Ukrainian].
5. Lozynskiy M. M. (2004) *Miznarodne pravo. Druga chastina. Zagalni osnovi miznarodnogo prava. Antologiya ukrainskoy uridichnoy dumki [International Law. The second part. General foundations of international law. Anthology of Ukrainian legal thought]*. In 10 volumes / Ed.: Yu. S. Shemshuchenko (head) and others. Vol. 8 : International law / editors: V. N. Denisov, K. O. Savchuk; resp. editor V. N. Denisov. Kyiv: Publishing House Legal Book, [in Ukrainian].
6. Rome Statute of the International Criminal Court (1998) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588
7. Sichevlyuk V. A. (2020) *Evolucia kategorii pravova subektnist (teoretiko-pravovi zasadi): monografija [Evolution of the category "legal subjectivity" (theoretical and applied principles): monograph]*. Kyiv : Legal Opinion Publishing House [in Ukrainian].
8. Tarasov O. V. (2015) *Problema subekta v miznarodnomu publicnomu pravi: avtoref. Dis. dokt. urid. nauk. 12.00.11 – miznarodne pravo [The problem of the subject in international public law: autoref. Doctor of Diss. law Sciences: 12.00.11 – international law]*. Kharkiv, [in Ukrainian].
9. Braidotti R. *Posthuman*. John Wiley & Sons, 2013. 200 p.
10. D'Amato A., Chopra S.K. Whales: Their Emerging Right to Life. *The American Journal of International Law*. 1991. Vol. 85, No. 1. P. 21–62.
11. Foucault M. The Subject and Power. *Critical Inquiry*. 1982. Vol. 8, No. 4. P. 777–795.
12. Hutchison A. The Whanganui river as a legal person. *Alternative Law Journal* 2016. Vol. 39. P. 179.
13. Nijman J. Paul Ricoeur and International Law: Beyond 'The End of the Subject' – Towards a reconceptualisation of international legal personality. *Leiden Journal of International Law*. 2007. Vol. 20. P. 25–64.